

OBRAZOVANJE OSUĐENIKA: NAČIN DA SE BUDE SLOBODAN

Autorke Branislave Knežić

Ove godine, 2017. se u izdanju Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja pojavila knjiga *dr Branislave Knežić: "Obrazovanje osuđenika: način da se bude slobodan"*. Već po svom naslovu ova monografija intrigira, te bi možda čitanje ove knjige trebalo započeti od kraja, odnosno od zaključnih razmatranja, gde autorka kaže: "krivi nismo, nevini još manje". Ovu, na prvi pogled kontradiktornost, autorka pojašnjava dalje pa kaže: "kod egzemplarnog kažnjavanja (a uvek kada se radi o generalnoj prevenciji, pa i ne samo generalnoj prevenciji, reč je i o egzemplarnom kažnjavanju – primedba autora prikaza) odnosno, reč je o tome da primerom kazne izrečene učiniocu, nekom drugom nešto treba poručiti." Zar to ne govori dovoljno o tome da oni koji su proglašeni krivim, ipak nisu baš tako i toliko krivi, iako naravno nisu ni nevini. Nakon toga bi se čitalac ove knjige morao vratiti na njen početak, na citirane reči Dostojevskog: "robijaš zna i sam da je robijaš, ali nikakvim žigovima i nikakvim okovima nećeš naterati čoveka da zaboravi da je čovek". Uostalom, treba li čoveka toliko poniziti i naterati ga da zaboravi da je čovek?

Između ta dva stava na početku i na kraju, nalazi se tekst ove studije, tekst koji je veoma zanimljiv i lako čitljiv, čak i za one koji nisu ni pravnici, niti se bave osuđenim licima. U tome je posebna vrlina ove publikacije. Knjiga se naravno bavi temom slobode, što jeste poseban izazov za autorku, koja na početku konstatuje da je "duhovna sloboda jedina koja nije ograničena spolja", dodajući pri tome da čitava ova tematika obuhvata brojne antropološke, ontološke, filozofske, metafizičke, etičke, teološke i druge aspekte slobode. Zbog toga se Branislava Knežić i ne upušta u te zamršene i beskonačne rasprave o slobodi, nego na jedan elegantan način, kaže da je "biti slobodan u ovom radu, razmatrano u smislu 'ne biti u zatvoru'". To međutim ne znači da u ovoj knjizi na mnogim mestima nema opštih, filozofskih razmatranja, kojima je autorka inače u svojim radovima sklona i koja ona ume da na vrlo lep način prezentuje široj čitalačkoj publici.

U knjizi se najpre govori o zakonskim rešenjima i svrsi zatvorske kazne, o stanju u zatvorima, o tome šta se stvarno događa, a pre svega o prenaseljenosti zatvora. Zatim se analizira i značaj dobrog tretmana, odnosno analiziraju se vrste i oblici tretmana. Analizira se takođe i struktura osuđenika po polu, starosti, nivou obrazovanja, krivičnom delu, dužini kazne, recidivizmu, a takođe je dat i prikaz strukture

zatvorskog osoblja po službama i obrazovanju. Ne mogu se zanemariti ni komparativni statistički podaci o relativnom broju osuđenika u zemljama bivše Jugoslavije, kao i kretanja u Srbiji u poslednjih nekoliko godina. Ti podaci rečito govore o porastu broja zatvorenika u Srbiji – Srbija je, posle Crne Gore i Makedonije, zemlja sa najvećim brojem zatvorenika u regionu. Šta više, ukupan broj zatvorenika je u periodu 2000 – 2014. skoro dupliran. Od prvobitnih 6.160, došlo se do 10.288 zatvorenika. Da se više učinilo na smanjenju nezaposlenosti, ili na povećanju obrazovanja najšire populacije, situacija bi možda bila drugačija. Sve to pobuđuje na različita razmišljanja o različitim socio-političkim problemima u Srbiji. Jednostavno rečeno, u ovoj knjizi svako će pronaći ponešto za sebe.

Nakon što konstatuje da istorija organizovanog obrazovanja osuđenika nije duga, naša se autorka pita a čemu uopšte obrazovanje osuđenika, te u tom smislu ona posebno govori o: promeni ponašanja, o smanjenju nezaposlenosti i recidivizma, ali isto tako i o povećanju društvene uključenosti profesionalnih znanja, povećanju sposobnosti socijalnih komunikacija, što podrazumeva različite socijalne veštine, kao i veštine za obavljanje osnovnih građanskih dužnosti, kao i osposobljavanje za rešavanje različitih problema u porodici.

Još je Sokrat smatrao da zlo kao takvo, nije nešto što je imanentno čoveku, već da ono prvenstveno proizilazi iz neznanja, a da će ukoliko čovek bude posedovao više znanja, verovatnoća njegovog zlog činjenja – ponašanja, biti smanjena. Potpisnik ovih redova nije baš siguran u ovo, ali, Branislava Knežić kao da se u jednoj određenoj meri slaže sa ovim razmišljanjima, iako i sama izražava određene dileme po pitanju toga šta je to resocijalizacija, te se pita, između ostalog, "da li je resocijalizacija zabluda da se prisilnom postupcima, pa bilo to i obrazovanje, može osuđenik privesti odgovornosti?" Zaista, reč je o jednom primerenom pitanju, koje je na mestu.

Naravno, ova knjiga, kao i svaki ozbiljan naučni rad ne nudi gotove odgovore i recepte, već pre svega postavlja pitanja. Osim toga, ono što je značajno kod ove monografije, osim zanimljivog, pomalo pesničkog, pomalo filozofskog stila, jeste i spisak korišćene literature. U tom smislu treba reći da Branislava Knežić nije tu literaturu navodila zato da bi sebe prikazala kao eruditu koji puno toga zna i puno toga je pročitao, a jeste tako, već zato da bi nekim budućim istraživačima ove ili neke slične teme, ukazala kuda i kako treba da traže odgovore na pitanja koja zapravo nikada ni ne mogu biti definitivno razrešena. Imajući to u vidu, mi na kraju moramo zaključiti da ova knjiga neće "skupljati prašinu" negde u nekim bibliotekama, već da će se vrlo često nalaziti u rukama onih istraživača – naučnika, koji će se baviti problematikom obrazovanja, problematikom resocijalizacije i drugim sličnim temama. Osim toga, ne samo kao upućivanje na drugu literaturu, ova će knjiga i sama imati svoj život u nekim budućim fusnotama, nekih budućih knjiga. Treba li bolje preporuke za čitanje ove knjige?

Dr Jovan Ćirić, sudija Ustavnog suda Srbije